

„Harminc éve a társadalmi-gazdasági átalakulások szolgálatában”

A Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Karának ünnepi ülése

Ebben az évben ünnepelte megalapításának 30. évfordulóját a Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kara. Ez alkalomból rendeztek műhelyvitát Harminc éve a társadalmi-gazdasági átalakulások szolgálatában címmel. A mai kar (illetve a jogelődök: 1970 és 1975 között a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Kihelyezett Nappali Tagozata, 1975 és 1981 között a Pécsi Tudományegyetem, majd 1982 és 1999 között a Janus Pannonius Tudományegyetem, 2000-től újra a Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar néven) a hazai közgazdasági felsőoktatás jelentős centruma. Az induláskor, 1970. szeptember 1-jén az akkor művelődésügyi miniszterhelyettes beszédében még csak kívánságként hangzott el, hogy „Pécs a jogi és közgazdasági tudományok vidéki centrumává emelkedjék” – minthogy a jogi kar a korábbi nagy múltú egyetem egyetlen karaként működött abban az időben.

Az eltelt 30 év bizonyította a kívánságok valóra válását. A karon eddig négyezernél valamivel többen szereztek okleveles közgazda diplomát, mintegy 1200-an szakirányú továbbképzési vagy szakközgazdász végzettséget. Kétszázan doktoráltak a régi eljárások szerint, míg az új rendszerben 14-en szereztek PhD fokozatot, és 16-an habilitáltak a karon. Ma a karnak 17 egyetemi tanára, három professzor emeritusa és 15 díszdoktora van. Az idei tanévben a kar hét programjára beiratkozott hallgatók száma 2300. (1970-ben az induló létszám az első évfolyamon 104 fő volt). A szám adatok további sorolása helyett célszerűbbnek látszik röviden szólni az eltelt harminc év tartalmi változásairól. Ahogyan tették ezt a címben idézett műhelyvita résztvevői is 2000. október 20-án az egyetem Rákóczi úti aulájában. A résztvevők – egyrészt a Pécsről már elkerült oktatók képviselőiben: *Mellár Tamás* (Központi Statisztikai Hivatal), *Petschnig Mária Zita* (Pénzügykutató Rt.), *Veress József* (Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem), másrészt a kar professzorai közül *Barakonyi Károly*, *Bélyác Iván*, *Reketye Gábor és Takács Béla* – a három évtized főbb állomásait tekintették át, *Kéri László* politológus vitavezetésével. A kar történetében három szakasz különíthető el.

1. *Az első bő évtized a beindulás időszaka.* A tagozat, majd az 1975-ben létrejött kar, felismerve az új gazdasági mechanizmus által kiváltott társadalmi igényeket, hasznosítva a Pécssett megteremtett személyi és tárgyi feltételeket, rövid idő alatt egységes színvonalú képzést valósított meg a vállalati munkahelyek betöltésére alkalmas közgazdászok képzésének területén. Tette mindezt versenyképes módon. Ennek az időszaknak a végére elfogadottá vált a karon folyó oktatás célja: olyan gazdasági szakemberek képzése, akik elméletileg felkészültek a gazdasági folyamatok bonyolult rendszerének áttekintésére, átlátják és felismerik a társadalmi-gazdasági összefüggéseket, képesek az adott terület gazdasági jelenségeinek elemzésére, ezek alapján fel tudják állítani azokat a főbb célokat, amelyek a gazdasági tevékenység hatékony továbbfejlesztéséhez szükségesek, ismerik azokat az eszközöket és módszereket, amelyekkel a gazdasági feladatok megoldhatók.

2. *A nyolcvanas évtized második fele és a kilencvenes évek eleje: az útkeresés és az alkalmazkodás.* Hasonlóan a magyar gazdasági képzés egészéhez, a rendszerváltást megelőző időszak Pécssett is elbizonytalanodást hozott. A fő kérdés az volt, hogy a megújuló

ban lévő tudás mikor és hogyan fog hasznosulni a gyakorlatban, a végzett hallgatók munkájában. Milyen oktatási és kutatási stratégiát kell kialakítani a karnak, hogy képes legyen reagálni a társadalom és a gazdasági élet markáns változásaira? Ez az időszak is hozott jelentős eredményeket. Komoly előrelépés történt a tananyagok összeállításában és megjelentek a tudományos kutatómunka első eredményei a fokozatszerzésben és a tudományszervezésben. Eközben a kar sikeresen integrálódott az egyre nagyobb méretűvé váló Janus Pannonius Tudományegyetem szervezetébe.

3. *Az utolsó szűk évtized: a nemzetközi trendek követése, tantervi és módszertani modernizáció.* A társadalmi-gazdasági rendszerváltás után a pécsi kar az egyre erősödő versenyben képes volt megerősíteni pozícióját a hazai közgazdasági és üzleti felsőoktatásban (példa erre az elsők közötti sikeres akkreditáció). Az alapképzés színvonalának megőrzése mellett új, nemzetközi validációjú programok, mint az MBA-képzés, az angol nyelvű BSc- és MSc-képzés, doktori programok (iskolák) bizonyítják az oktatás megújítására való képességet. Az új tantervek a nemzetközi követelményeknek megfelelően készültek, az angol tanítási nyelvű programok londoni érvényesítése sikeresen megtörtént. A kilencvenes évtizedben hatvan új tananyag jelent meg. A kar fiatalabb és idősebb oktatói megtanultak alkalmazkodni a tudományos minősítés és az egyetemi előrelépés új követelményeihez.

A műhelyvita résztvevői a változások folyamatos szolgálatának más dimenzióit is felvetették. A teljességre törekvés igénye nélkül, a harmincéves intézmény működésének a következőkben felsorolt tapasztalatai kelthetnek érdeklődést a kívülállók számára is.

A főváros versus vidék. A pécsi tagozat (kar) létrehozásakor ennek a kérdésnek különös jelentősége volt, ugyanis ekkor – és még sokáig – Pécs volt az egyetlen nem budapesti felsőoktatási intézmény, amely közgazdászokat képzett. Ugyanez a probléma a közigazgatás, a gazdaság centralizációja *versus* decentralizációja szempontjából is felvethető. Pedig Pécs esetében nem ezek voltak a döntő szempontok, hanem az akkori MKKE kapacitás-túlterheltsége és pécsi-baranyai vezetők eltökéltsége a megvalósítás mellett. Mindemellett hosszú-hosszú éveknek kellett eltelni, amíg a „vidéki lét” hátrányai csökkentek, ha nem is oldódtak fel teljesen. A pécsi kar történelmének tapasztalata, hogy a tudományos élet vérkeringésébe való bekapcsolódáshoz a vidékiség nagyobb akadályokat jelent, mint az azonos szintű oktatás kialakításához és az azonos hallgatói megítélés megszerzéséhez. Napjainkra pedig a „vidékiség” helyébe a regionalitás ügye került. Ebben a tekintetben pedig a Pécsen működő iskola (regionális gazdaságtan oktatása a kutatóintézetekkel együttműködve) ma komoly versenyelőnyt mondhat magáénak.

Az oktatás ágazati versus funkcionális jellege. A pécsi intézmény megalapításakor kiemelt szerepet szántak a mikrogazdaságtani (vállalati) képzésnek, amiről azonban hamar kiderült, hogy nem létezhet erős elméleti (tehát részben makrogazdasági) háttér nélkül. Az így létrejött összetett oktatás során többször került előtérbe az ágazati (itt: ipar, kereskedelem, mezőgazdaság) *versus* funkcionális (itt: tervező-elemző, áruforgalom-marketing) jelleg szerepének megítélése. A hetvenes, nyolcvanas évek szakmai vitáit – amelyeket gyakorta a mindenkori főhatóság irányelvi generáltak – az egységes gazdálkodási szak létrejötte zárta le. Bár a gazdálkodási szak is kínált alternatívát a képzés jellegére: az egy szint–két szint problémájának felvetésével. A kar tanterve az 1990–1995 közötti években mind a nappali, mind a levelező tagozaton kétszintű képzést kínált. Az első három (levelező tagozaton 3 és fél) év után főiskolai diplomát, az 5. (6.) év után egyetemi diplomát kaptak a hallgatók. Ettől a megoldástól a bevezetői azt várták, hogy a hallgatók választhatnak a munkába állás és a további tanulmányok között, mód nyílik a szelekcióra, és a külföldi résztanulmányok végzése is egyszerűbbé válik. Az egyébként jó elképzelést a felsőoktatás jelenleg is érvényes, a képzési szinteket megkülönböztető, finanszírozási rendszere nem engedi érvényesülni az egyetemi karokon.

A kar helyzete, tevékenységi portfóliója. Az 1970-es években a pécsi intézmény szerepe egyértelmű volt a hazai képzési piacon: a második egyetemi szintű képzési hely, amely közgazdász-alapképzést folytatott elsősorban nappali tagozaton. A tevékenységi portfólió bővítésében akkor csupán a felnőttképzési formák (esti, levelező tagozat) indítására volt lehetőség. A személyi feltételek javulása a nyolcvanas évek elején már a szakirányú továbbképzések beindítását is tette lehetővé. A helyzet javítása valójában a kilencvenes évek eleje-közepén, a képzési piacon folyó verseny éleződésével vált aktuális kérdéssé. Ekkor a kar már alkalmasnak érezte magát arra, hogy a képzési piac felső szegmenseiben versenyezzen, sőt ott legyen erős. E stratégiai döntésnek lett a következménye az új MBA-program kidolgozása, a PhD-programok, a kiegészítő egyetemi képzés, az angol nyelvű programok kidolgozása és megindítása. Mindez megszabta a kutatók, a tananyagfejlesztés, az emberi erőforrások fejlesztésének irányait is, valamint a mennyiségi és minőségi fejlesztés fő irányait is meghatározta. A felső piaci szegmensben eleve alacsonyabb – bár így is jelentős! – létszámszökkenéssel lehetett számolni, mint történt volna ez a „tömegtermelésre” való összpontosítás esetében.

Oktatói utánpótlás, karrierfejlesztés. A kezdeti időszak oktatói gárdája három forrásból verbuválódott. Az MKKE és a Pécsi Állam- és Jogtudományi Kar néhány vezető oktatójából, a pécsi intézményeknek, vállalatoknak a közgazdasági felsőoktatás iránt elkötelezettséget érző munkatársaiból és pályakezdő közgazdászokból. Ez utóbbiak kezdetben Budapestről, később a saját végzősök köréből érkeztek. Az oktatók száma a meginduláskor 26 fő, 1980-ban 58 fő, 1994-ben 102 fő volt. Jelenleg a főfoglalkozású oktatók száma 87, közülük minősített 36. A három évtized távlatában pécsi sajátosságnak tekinthető az úgynevezett lejáró oktatók folyamatosan alacsony aránya. A kar a vezető oktatói utánpótlását elsősorban saját erőből oldotta meg, miközben nagy számban foglalkoztatott vendégelőadókat (közülük számosan címzetes vagy magántanári kinevezést kaptak) más intézményekből és ma már egyre gyakrabban külföldről. Minden bizonnyal a szervezeti kultúrának, az átlagosnál jobb munkahelyi légkörnek köszönhetően a karról való elvándorlás sohasem volt jelentős, összesen öt, egykor a karunkon minősített oktató dolgozik ma már a pécsi egyetem falain kívül.

A jövő kilátásai és kihívásai. A gazdaság világa és a világ gazdasága nagyot fog változni az elkövetkező tíz évben – állapították meg a műhelyvita résztvevői. Kívánja-e ez a várható változás a gazdasági felsőfokú képzés radikális átalakítását? Csupán két, meghatározó tendenciát említve: a globalizáció és a virtualizáció milyen kihívásokat fogalmaz meg egy olyan oktatási intézménnyel szemben, mint a Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kara? Milyen válaszok fogalmazhatók meg az informatikai társadalom kihívásaira? Természetesen, ezek a válaszok ma nem, vagy csak részben ismeretek. Egy azonban bizonyos, az oktatás szerepe a tudásbázisú társadalomban felértékelődik. Egy közgazdaságtudományi kar esetében a tantárgyi struktúra fontossága a jövőben másodlagossá válik azzal a szereppel szemben, amely a készségek és képességek fejlesztését, az információk közötti szelektálni tudást fogja erősíteni.

*

A 2000. évben a Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar megalakulásának 30. évfordulóját további tudományos és szakmai rendezvényekkel, kiadványokkal is köszöntötte. Ezek sorából kiemelkedik az Új kihívások és vállalati válaszok az ezredfordulón címmel, 2000. március 29-én Budapesten tartott tudományos ülés. A rendezvény fővárosi helyszíne tisztelegés volt az eredeti anyaintézmény, az alapítók előtt, de egyben annak jelzése is volt, hogy a kar bekapcsolódott a hazai tudományos és gazdasági élet vérkeringésébe. Sajátos aktualitást adott a szóban forgó tudományos ülésnek az a tény,

hogy a pécsi Közgazdaságtudományi Kar és az MTA Ipar- és Vállalatgazdasági Kutatóintézetének 1988 óta tartó szervezett oktatási együttműködése az Intézet megszűnésével véget ért. A korábbi, modellértékű kapcsolat közös tanszék keretei között működött és kapott tartalmat az akadémiai intézetek és az egyetemek közötti kooperáció formalizálásával. A rendezvényen a közös tanszék egymást váltó vezetői: *Botos Balázs*, *Török Ádám* és *Hoványi Gábor* az együttműködés tapasztalatain túl a mai munkájukkal összefüggő kérdésekről (exportstratégiák, technológia politika, párhuzamos versenylőnyök) szólnak. Az új kihívások a vállalati szféra és az oktatás új típusú kapcsolatait kívánják. Erről szólt az oktatási intézmények képviseletében *Reketye Gábor* és *Veress József* professzorok, a vállalati oldal szemszögéből pedig *Horváth István* (Dunaferr) és *Kornai Gábor* (Vezetési Tanácsadók Szövetsége). Olyan válaszok fogalmazódtak meg a kihívásokra, amelyek minden bizonnyal időtállóak és a jövőben is vállalhatók lesznek, akár a magyar közgazdász szakma egészének véleményeként.

Az évforduló alkalmából megjelentetett kiadványok közül két kötet érdemel különös figyelmet. Az egyik *The Significance the Last Decade* címmel angol nyelven jelent meg. Ebben a kar oktatóinak és Ph.D. hallgatóinak esszéi olvashatók, összesen 35 tanulmány 470 oldalon. A kar korábbi (10, 20, 25 éves) jubileumi kiadványai után most a szerkesztők angol nyelvű kötetbe foglalták a mögöttünk álló évtizedben született írásokat. Ezek jó része másodközlés: az oktatók külföldi folyóiratokban vagy konferenciakiadványokban már megjelent írásainak tematikus összegyűjtése. Bizonyítéka annak, hogy a kar szerves része a közgazdaságtan és a business nemzetközi tudományos közéletének. A közölt esszék a főáramhoz tartozó menedzsmenttudomány, marketing, pénzügyek, emberierőforrás-menedzsment, kvantitatív elemzések és módszerek, regionális politika, iparpolitika, tudástranszfer, információs technológiák és kommunikáció területéhez kapcsolódtak

A másik kiadvány igazi unikum. *Abay* (Neubauer) Gyula, a pécsi jogi kar néhai közgazdaságtan professzorának *Oeconomia Aeterna* (Egy új tudomány megalapozása) című, eddig kiadatlan munkája. A könyv „1958-ban a váci börtönben született mindennemű forrásmunka kényszerű mellőzésével, gyenge minőségű fogalmazópapírra ceruzával írva, sűrű sorokban, apró betűkkel – a magyar belügyminisztérium engedélyével”... És ez a könyv a legteljesebb történeti hűséggel került az olvasói elé 2000. október havában a Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kara alapításának 30. évfordulója alkalmából.

Tisztelet az elődöknek.

Farkas Ferenc